

van botterikken en onnoozele halten te wezen, toeh ten speelbal zouden hebben gediend aan hun schrandere naburen.

Maar zie, de uitkomst leert het juist omgekeerd. Want al is thans vaak de natuurlijke schrandereheid van den Jood door de eeuwenlange verdrukking en door de onthelving van zijn nationaal karakter ontwaard in een bijna listige en bedrieglijke goochelheid, toch wijst ook die verandering nog altoos terug op een oorspronkelijken grondtrek in Israëls karakter, die ons de Schrift zelf reeds in Jacob teekent en die op alles meer lijkt dan op de botheid der duiven.

Doch er is meer.

Jezus zelf heeft tot zijn jongeren, en in zijn jongeren tot heel zijn kerk, het bij eersten oogopslag raadselachtige woord gesproken, dat we vanden eenen kant wel op de duiven moeten lijken, maar dat toch ook de karaktertrek van de slang ons als kinderen des Koninkrijks niet vreemd mag zijn.

«Gijlieden dan weest oprecht gelijk de duiven, maar ook voorzichtig gelijk de slangen.»

Voor ons besef altoos een zeggen, dat er kwalijk bij ons in wil, zoo slecht als de slang in de volksoptin staat aangeschreven. Met de duif zou men alles, met de slang niets willen gemeen hebben, en dat Jezus ons ook op de slang wijst, om haar ons ten voorbeeld te stellen, heeft iets dat ons onwillkeurig spijtt.

Nu komt dit door verkeerde opvatting.

Jezus bedoelt natuurlijk niet, en kan niet bedoeld hebben, dat ge de slang in list en sluweheid moet nabootsen, want aan alle listige sluweheid kleefde zonde.

Nee, de zaak ligt geheel anders.

Duif en slang zijn in de dierenwereld de meest in het oog springende voorbeelden van *schandere* en *schrandere*.

De duif is het onnoozele dier, nog meer dan het lam, en dat diensvolgens, als op geen gevaar bedacht, voor alle roedieren een gemakkelijke prooi is; terwijl omgekeerd de slang, meer nog dan vos of rat, het dier is, dat scher oogen naar alle kanten schijnt te hebben, en uw scherpten toeliefd verrijkt.

Nu nam Jezus deze dieren niet gelijk te nu zijn, maar gelijk God te oorspronkelijk schiep, toen de botheid van de duive nog enkel *oprecht*, en de listigheid van de slang nog enkel *schandere* was, en in dien zin stelde onze Heiland voor onze gedraging den grondregel op, dat ons hart gesierd moet zijn door de hooge harmonie van deze beide kostelijke eigenschappen.

En dan eerst is de neiging van uw geest in schoon en zuiver evenwicht, zoo ge tegelijk voor de duif niet in *oprecht*heid en voor de slang niet in *schandere*heid zoudt onderdoet.

Het zondige schuilt niet in het schrandere, gevatte en bijdehandte, maar uitsluitend in het *valsch*.

De listigder bedriegt en doet zich anders voor dan hij het meent, en dat mag niet. Blijft daarom steeds in uw *ware* gestalte, en wees zondende *oprecht* gelijk de duive.

Maar ook, wees daarom niet als de zot die zijn geheelen geest uitaat, noch als de onnoozele kukkel die met zich sullen en spelen laat; maar als uit uw oogen, en zie toe waar ge uw voet zet, en wees zondende beleefd, schrandere en voorzichtig gelijk de slang.

Zoo hebben dan ook onze vaders het verstaan in den bloei van hun kracht.

In de eeuw onzer nationale glorie waren onze Calvinisten onder alle volken der wereld in kunstvaardigheid, in vlijheid van begrip, en in de kunst om met beleid en gevecht handelen op te treden, verre hun naburen vooruit.

Van wat men in de volkstaal soms een doetje of een goedbloed noemt, hadden onze vaders zoo voltrekt niets.

Op alle markten van Europa stonden ze met de beste waar. In verre landen wisten ze met hun vrachtwagen en koloniale handel het van alle andere natiën af te winnen. Op het stuk der nijverheid waren ze Europa's leermeesters. In kunsten en wetenschappen hielden ze den eersten rang op. Hun koopmanschap deed voor niemand onder. Onze gezanten waren onder de staatlieden geëerd. En de vorsten uit ons Oranjes huis stonden hoog boven alle telgen uit andere vorstelijke dynastieën.

Dat ook hierbij zonde mede ondersloep, ontkenne we niet. Voor die schuld boeten we nu nog.

Maar dit is en blijft dan toch het onversalichte en niet weg te cijferen getuigenis der historie, dat onze Calvinistische vaders niet als onnoozele duiven op de klep van hun list zaten te sullen, maar de handen uit de mouwen staken, wakker van geest bij het doen van zaken waren, en zich door niemand een kool lieten stoven.

Wat de Spreukendichter zegt, «dat de slagen voor den rug der zotten zijn», wordt ook op dit punt maar al te gedurig door de ervaring bevestigd.

«Zot» moge een wat harde naam zijn, maar zelfs aan ons taalgebruik is het niet vreemd, om iemand die zich dom en onnoozelijk liet betoonen, verwijt te vragen: «Hoe konde ge ook zoo dwaas, zoo gek, zoo zot zijn?»

En dan bekoopt men dat soms met harde slagen, gelijk men ook nu nog telkens hoort van lieden, die eerst er tamelijk goed inzaten, pen met zoo kland zaakje hadden, maar die zich intusschen niet een rooyspin, die in den hoek van een walle kwam sliepen, en sinds al achteruitgingen, en ten slotte arm op straat stonden.

Voeg daarbij nu vele achteraankomsten op de markt des levens, omdat ze niet ree, niet list, niet flink genoeg optraden; het allengs afnemen van anderen, omdat ze onnoozelijk bleven turen op het oude, waar anderen door vindingrijkheid en uitgespannenheid zich vooruit werkten; vooral niet te vergeeten, dat geldelijke moeilijkheden waarin niet weinigen zich verwickelen door onwilddigheid en gein als van voorzichtigheid; — en ge stemt lijns toe, dat de slagen die op den rug der onnoozelen neerkomen, hun droeve bekendheid ook onder ons nog bezitten, en dat de prikkel van Jezus' woord, dat we als de slang schrandere en vooruitziende zullen zijn, voor Gods kinderen ook in deze eeuw nog allerminst kan worden afgestompt.

Niet enkel voor het toekomstige, maar ook

voor het tegenwoordige leven brengt de Godzaligheid ons een rijke belofte, en scherp in den Calvinistischen geest onzer vaders het leven op te vatten, geeft ook voor het leven in deze tegenwoordige wereld een groot gewin met vergoeding.

Want dat zich altoos den pas laten afsnijden door de lieden der wereld, is een kwaad dat in niets anders wortelt, dan in een valsche scheiding tusschen *natuur* en *genade*, alsof we, in de genade ingeleid, de natuurlijke dingen des levens beneden ons moesten achten, en dies verschoond waren van de moeite en inspanning, om ook als burgers in het maatschappelijk leven onzen God te verheerlijken.

Ongetwijfeld er is in de dingen der wereld een stroom gaande van list en zondige sluweheid, waarin ons scheepje nooit mag afdrijven. Winste die alleen op dien stroom te besonnen was, moet elk Christen willig derven. Alle practijk van dien aard moet hij om Gods wil schuwen. En alleen wie aan dien onverbuiglijken stelregel getrouw blijft, mag bouwen op de belofte, dat eindelijk het langst duurt, en zal met onze vaders solide winst oogsten van wat in volmaakt soliden handel als zaad is uitgestrooid.

Een vrijbrie, hoe schuchter ook gedacht, voor listige of sluwe praktijken, kunt ge aan Jezus' woord dus nimmer noch ook aan het woord van den Spreukendichter ontleenen.

Wat uit het geloof niet is, blijft ook hier zonde, en alle kunstmiddel of profneering, waarvoor ge niet bidden durft er ge het waagt, en niet danken zult als het slaagt, is en blijft geoordeeld van den Heere der heerschenen.

Maar het gebod dat ook hier alle oneerlijke practijk oordeelt, mag in niets en voor niemand uwer een verontschuldiging worden voor gebrek aan inspanning, aan scherp uit uw oogen kijken, aan vlugheid en gevecht, aan retheid en schrandere beleid in zaken.

Veeler is daarin te kort te schieten *schuld*, een niet getrouwelijk verkeer in uw Goddelijk beroep, een niet op woeker zetten ook van de maatschappelijke talenten die God u zooged als aan de lieden der wereld geschonken heeft.

Ook in dit opzicht moet er harmonie in uw leven zijn.

Uw Heiland zelf wint het in smedigheid van antwoord van alle Farizeen, Herodianen, Sadduceen en Schriftgeleerden, die in woorden hem vangen willen. Paulus imponeert de wijzen van Griekenland op den Areopagus, Augustinus was den Pelagianen en Manicheeën te schrandere af. Luther weerstond ondig en kloek alle satellieten van zijn tegenpartij, en Calvijn deed in beleid, in scherpte van blik, en in schrandereheid van oordeel voor geen van zijn tijdgenooten onder.

En zoo ook moet al wie zich onderwindt de banier des Kruises op te heffen, nu nog, ook onder ons, een eere voor zijn God en voor zijn Heiland te midden van de kinderen der wereld zijn.

Niet enkel daardoor dat hij eindelijk voor God en menschen in zijn *oprecht*heid wandelt, maar stellig ook hierin, dat als hem slagen treffen, het niet de slagen zijn, die alleen thuis hooren op den rug van den onnoozelen zot.

Amsterdam, 8 Mei 1896.

Sekte.

In de *Nieuwe Amsterdammer* heeft de heer W. van Nes, te Amsterdam, een reeks van niet minder dan tien breede artikelen gewijd aan een ernstige studie over het *Leger des Heils*.

De lezing van deze artikelen kunnen we aanbevelen.

Immers als beoordeelaar is de heer Van Nes waardeerd en oprecht, en om tot het veilen van een juist oordeel in staat te zijn, heeft hij het Leger bestudeerd. Bestudeerd in zijn statuten en reglementen, bestudeerd in zijn practisch optreden, bestudeerd in zijn geïndelijk beheer, bestudeerd in zijn personen en bestudeerd in zijn uitkomsten.

Hij onderdrukt dan ook zeker gevoel van bewondering niet voor de grootsche gedachte die dit Leger in het leven riep, noch voor den tact en de energie waarmee zijn uitbreiding is doorgezet.

Het Leger des Heils, in ons land nog klein en onbeduidend, is als wereldverschijnsel metterdaad een reusachtig pogen, en Generaal Booth moet een man van genialen aanleg en van reusachtige wilskracht zijn, om zulk een stoute onderneming in die mate te hebben doen slagen.

Maar juist daarom is het van het hoogste belang, de betekenis van dit Leger des Heils helder en scherp in te zien, en zich niet te laten misleiden door den schijn.

Immers de conclusie waartoe de heer Van Nes komt, is geen andere, dan dat heel de breede werkzaamheid van het Leger op sociaal terrein slechts dienst doet als middel om het Leger als sekte uit te breiden.

Zijn optreden als sociale factor was toekmiddel en niets meer. Deze sociale bemoeiing blinddoekte. Ze bracht toeweg, dat de grooten en rijken der aarde hun steun aan het Leger boden, en dat op de eerste periode van smaat en vervolging, thans een tweede periode gevolgd is van alzijdige, van ondoordachte, van te ver gedreven, onchristelijke sympathie.

De heer Van Nes komt dan ook zeer terecht tot de conclusie, dat *partij-kiezen* ook hier noodig is.

Wie de *geestelijke* strekking van het Leger des Heils goedkeurt, steune hij; doch wie de *geestelijke* strekking afkeurt, zie wel toe, dat hij er allen steun aan onthoude. In wat vorm toch ge uw steun ook verleent, en al schijnt het doel waarvoor ge geeft nog zoo onschuldig, het Leger zal altoos uw steun converteren in een propagandamiddel voor zijn geestelijk streven als *sekte*.

Dit nu stemt geheel overeen met de houding ook door ons van meet af tegenover het Leger aangenomen.

Tegengewerkt hebben we het niet; tot op zekere hoogte hebben we velerlei vrucht van zijn optreden dankbaar geconstateerd. Maar even beslist bleef het onze overtuiging, dat we in het Leger te doen hadden, met een organisatie, die zich tegenover de Christelijke kerk plaatste, en optrad met de pretentie, om haar taak over te nemen, en die taak *beter* te volvoeren, dan alle Christelijke kerken saam.

Metterdaad, het Leger des Heils is een *nieuwe sekte*, met een eigen geloofsbelijdenis, met een eigen organisatie, met een eigen zedenleer, met een eigen Christelijke practijk. Het vereenigt in zijn organisatie de kracht van de militaire ideeën met de zielkundige kracht van de Jezuitenorde, en streeft er naar om onder een streng monarchale organisatie, waarbij Rome hierarchie nog zwak uitkomt, éénheid van geestesrichting met eenheid van geestesdrukkende in heel zijn kring te doen heerschen.

Belangrijk in dit opzicht is vooral wat de heer Van Nes mededeelt omtrent de betekenis van het Leger voor het *hutsijk* leven, voor het huwelijk, en voor de opvoeding der kinderen.

Dit alles is streng gereguleerd, en naar aanleiding van die bepaling schrijft hij:

Maar één punt hebben we toch nog op onze agenda staan, dat enige bespreking verdient, dat het zeer belangrijk is voor de kennis van het Leger: wij bedoelen de betekenis, die het Leger hecht aan het *gezin*.

Dat gehele leven, van de verloving af tot aan den dood toe, is voor den heilsoldaat gereguleerd. Bij de verloving moet jongeling en meisje in het oog houden, dat het Leger voor hen bovenaan staat, en dat zij elke verbindtenis moeten weigeren of reeds aangenomen, verbreken, indien de verbindtenis hen zou beletten zich geheel aan de belangen van het Leger te wijden. Soldaten huwen met soldaten, officieren met officieren of die het willen worden (het nationale hoofdkwartier moet verlof tot verloving en huwelijk geven, terwijl stafofficiërs verlof noodig hebben van het internationaal hoofdkwartier) en het huwelijk zelf moet in het Leger ingeregeld worden, volgens een formulier: het burgerlijk huwelijk wordt als van geen waarde voor het Leger beschouwd en een huwelijksplechtigheid in het Leger is (men lette er op, dat het nu de voltrekking van het burgerlijk huwelijk in een avondbijeenkomst plaats heeft), al een van de zondigste middelen om zondaren tot bekeering te brengen: de gehuwden worden bij de plechtigheid nog steeds bruid en bruidegom genoemd, wat niet altijd tot even stichtelijke opmerkingen aanleiding geeft. Bruid en bruidegom doen daarbij elkaar en aan het Leger verschillende beloften, die hierop neerkomen, dat als er iets verwaarloosd moet worden, het niet het Leger zal zijn.

Ten opzichte van de kinderen elicht het Leger een belangrijk deel voor zich. Begrijpelijk is het, dat «Heilsoldaten, die kinderen hebben, zullen inzien, dat het hun plicht is hen zoo op te voeden, dat zij leven tot eer van God en tot uitbreiding van zijn koninkrijk» (Orders en Regl. voor sold. afd. 9 par. 3); maar dat zij dien plicht alleen kunnen vervullen door (par. 4 lett. d.) hen bekwaam te maken niet alleen om goede soldaten, maar ook goede officieren te worden, wanneer zij daartoe een voldoende mate van kracht en geschiktheid blijken te bezitten, terwijl zij het moeten beschouwen als de hoogste eer, die hun te heurt kan vallen, wanneer het God behagen moge hunne kinderen tot leiders van Zijn volk te roepen» is wel wat aanmatigend gesproken en verradt tevens groote voorlichtigheid. De Generaal zegt toch in goed Nederlandsch: «Als uwe kinderen bruikbaar zijn, moet ge het een eer rekenen ze voor het Leger af te staan en als ze niet bruikbaar zijn... wel dan moet ge maar zien, dat ge ze den kost geeft. Ik verplicht me tot niets en gij daarentegen tot alles».

Zoo spoedig mogelijk moeten de kinderen in een bijeenkomst aan het Leger worden opgedragen en zoodra zij kunnen, moeten zij de kinderbijeenkomsten bezoeken, om, indien zij «gered» zijn, «als jonge soldaten te worden ingeschreven en te trachten hunne kameraden en schoolmakkers voor Christus te winnen» (Orders en Regl. voor sold. afd. X par. 5 en 6).

Het doel van de kinderbijeenkomsten is hetzelfde als het doel van alle bijeenkomsten en wij hebben vaak gelezen, dat in andere landen, waar zij goed schijnen geregeld te zijn en onder bewaakte leiders staan, goede resultaten opleveren. Hierin nu lette men vooral op de bijna hooende uitspraak, dat *men zijn kinderen, dan alleen tot eer van God en tot uitbreiding van zijn Rijk doet leven, als men ze zooveel mogelijk opvoedt, om goede soldaten en officieren van het Leger te worden*.

Duidelijker en sterker kan het sekterezien zich niet uitspreken. Dat deze sekte u daarom meteen vrijlaat, om doorlopend lid van uw kerk te blijven, is alleen te verklaren uit de diepe minachting waarmee het Leger op alle kerken van Christus als doelloos en machteloos neerziet.

Of men lid van een kerk blijft, hindert niet. Dat is toch niets meer dan naam en schijn. Wie eenmaal soldaat of officier is geworden, denkt aan geen kerk meer, en gaat geheel in den dienst van het Leger op.

Het is dan ook het Methodisme, dat in deze nieuwe sekte zijn triomf viert, alleen met dit verschil, dat John Wesley alleen een *geestelijke* actie bedoelde, en het hier bij het Leger, *het Leger* aan deze *geestelijke* actie een nog strafte *geestelijke* organisatie toevoegt, en zich als aangeengsloten geheel over heel de wereld uitbreidt, om te toonen hoe de kerk eigenlijk had moeten handelen, om een *macht* in de wereld te zijn.

Dit toch is het eigenaardige en kenmerkende van deze sekte, dat ze ongetwijfeld een *geestelijk* doel nastreeft, maar voor de bereiking van dit geestelijk doel een *macht* in de wereld wil zijn.

Natuurlijk noodzaakt dit deze sekte kracht in het *uitwendige* te zoeken, en het geestelijke met allerlei *ongestelijke* te vermengen. Aparte kleeding, uitwendig vertoon, vanden rangen en titels, voor aller oog en oorblijden, de teederste, heiligste zaken zonder eenige schuchterheid behandelen, zijn zonden voor God bekennen op een publieke plaats, en zooveel meer, zijn ategaderde kinderlijke middelen, waartoe het Leger, als een *macht* in de wereld, zijn toevlucht moet nemen.

En niet minder moet het daarom op geld azen. Geld op alle manier albedelen, geld op alle manier verdienen, Koopmanschap drijven. Zich in de gunst der rijken indringen. En dit alles onder de strengste eenhoofdigheid organisatie, die ten slotte ook als materiele macht een verbaazenden geldelijken schat in één hand bracht.

Hierin nu ligt de oorzaak, waarom het Leger de geestelijk wel onderlegden gekwetst en afstooten, en daarentegen de licht bewegende menigte, die op het gevoel drijft, en door vertoon gelokt wordt, aangetrokken heeft.

In onze Gereformeerde kringen vond het geen vischwater. Op enkele uitzonderingen na heeft het uit onze kringen niemand, anders dan zeer tijdelijk, meegelept. Maar wel vond het Leger toehereide zielen onder die zwerfende, onvaste geesten, die noch de waarheid noch de historie kennen, maar veel van geestelijke drukte en van iets pikants houden.

En de hypnotiseerende macht die van een aldus optredende sekte uitgaat is zoo groot, dat een onvaste geest, die ook maar een oogenblik zijn geestes-sympathie naar het Leger liet uitgaan, vanzelf en ongemerkt onder zijn overheersching geraakte, zijn eigen geest aan den geest van het Leger moest overgeven, en al spoedig met enthousiasme meelep in den stoet, waarvan hij den geest, zoolang hij nog geestelijk nuchter was, op geen voeten of vademem na, met den geest van het *Evangelie* kon rijmen.

Knechtelijk.

In de *Missionary Review* maakte de bekende Wilder een deugdelijke opmerking op de verkeerde neiging van sommige zendingsdirecties en hoofden van zending, om de zendingen als «onderhebbende maatschappijen» te bejegenen.

Hij zegt er van:

Allereerst kom ik er tegen op, dat de zendingsbesturen, zonder hun zendingen te raadplegen, zonder zich om kerkelijk of enig ander gezag te bekommeren, met oppermachtige willekeur heerschen en wenschen te heerschen. Dat verlamt den zendingsarbeid, maakt hem knechtelijk, belet alle zelfstandige karaktervastheid bij wie in het zendingswerk optreedt, en verhindert zoodoer de ontwikkeling daarvan als die der gemeenten uit de heidenen.

Dit is volkomen juist geoordeeld. Het kwaad vond zijn oorsprong in het «genootschapswezen».

Zoolang de zendingen door *genootschappen* worden uitgezonden, zijn ze een soort agenten, dienaren, assistenten, ambtenaren van die maatschappijen, en worden dus willoos en rechteloos aan de willekeur van hun directeuren onderworpen.

«Zooals directieën het wijzen, hebben wij het te prijzen», was der zendingen deun. Geheel anders wordt ook dit, als de *kerken* zenden.

Dan zijn het *Dienaren des Woords*, of *Diaken-artsen* die worden uitgezonden, en die, mits kerkelijk in het ambt verkoren, hun zelfstandigheid, hun waardigheid en hun rechten hebben, evengoed als een *Dienaar des Woords* of een *Diaken* hier.

Gelijk hier een Dienaar des Woords of Diaken geen dienaar van eenige directie of secretaris, maar van Christus is, en alleen van Christuswege onder het toezicht van kerkeraad en classis gesteld, maar overigens vrij in zijn doen en laten, en naar eigen inzicht in zijn bediening te werk gaande, zoo ook wordt het dan op het zendingsgebied.

Een heel andere positie, maar een positie naar cich van het *Woord*. Ook hangt hiermee saam wat Wilder met het oog op iets anders opmerkt:

Het geld speelt in de zending een veel te groote rol. De inlandische Christenen moeten van 't eerste oogenblik af zelf hun leeraars onderhouden, kerken en scholen bouwen, om niet in 't Evangelie arbeiden, enz. Bij vele zendingen wordt de helft der bekeerden voor hun dienste betaald, zoodat Christen worden gelijkloidend is met een betaalden post verkrijgen. In Indië heeft dit ongelukkig veel kwaad gedaan.

De geldelijke afhankelijkheid is, gelijk op elk terrein, zoo ook op het gebied der zending, naadeelig.

Zending moet tot *kerkstichting* leiden, en ook die kerkstichting moet rusten op het vrijwilligheidsbeginsel.

Waar het niet tot *kerkstichting*, en dus door gestichte kerken tot inlandsche zending komt, slaat de zending niet aan, en leidt tot teleurstelling.

Aanvraag.

Nog altijd handhaaft de Regeering in Indië den regel, dat een Dienaar des Woords, om in eenige residentie, of op eenig eiland op te treden, een pas van het Gouvernement behoeft.

Gelijk men terstond gevoelt ligt hierin iets kinderlijks voor het Christelijk gevoel.

Men zou zoo zeggen: Als Koning Jezus zendt, wie zal dan keeren, en wie heeft dan recht te zeggen: Ga of ga niet?

Het is dan ook te verstaan, dat een gezonden Dienaar in die aanvraag iets veronderstelt, zoo al niet voor zich zelf, dan toch voor zijn Zender.

Toch mogen we ook ten deze de Gereformeerde lijn niet verlaten.

Voor ons Gereformeerden regeert ook de Overheid bij de gratie Gods, en is ook zij door God gezonden.

Dientengevolge hebben we ons naar haar schikkingen te voegen, zoolang zij ons niet dwingt te handelen in strijd met Gods gebod, of te laten wat Hij ons ten plicht oplegt.

Strekke dan ook de inmenging der Regeering, om het werk der Zending te verbieden, zoo zou de vraag ontstaan, of de kerk van Christus daarvoor uit den weg moet gaan. Want al kan men wel zeggen, dat er van Christuswege geen bepaalde aanwijzing is, om juist op die verboden plaats te gaan, zoolang er nog zoo breed arbeidsveld buiten dien verboden kring braak ligt, toch komt het ook ons voor, dat het Missionaire

wezen op dit punt te laks en te weinig fier is geweest.

In geen geval echter kan er ook maar eenige de minste bedenking tegen bestaan, om als maatregel van orde zich ten deze te voegen, zoolang de Regeering niet weigert.

Het stelsel der vroegere Indische Regeering, om de zendingen alleen tot de heidenen te laten gaan, en de Mahomedaanse steden te doen mijden, kon men niet eerbiedigen.

Maar een aanvraag als «maatregel van orde» is zoo weinig met ons beginsel in strijd, dat onze Gereformeerde kerken zelfs hier te lande eeuwen lang zulk een aanvraag steeds gedaan hebben.

Christelijke paedagogiek.

Heel wat aantrekkelijker dan de zonderlinge paedagogische stellingen, waarop we onlangs wezen, en die van de dissenteerende onderwijzers uitgingen, zijn de onderwerpen en stellingen, die volgens het Correspondentieblad op de *Vereeniging van Christelijke Onderwijzers in Nederland* op 26 en 27 Mei te Arnhem aan de orde komen.

Wijzen we slechts op het *vraagpunt* en de *stellingen*, waarvoor de heer Husen als referent zal optreden.

Ze luiden aldus:

Vraagpunt.

Is hetgeen we ons bewust worden van het leven der ziel, behoudens hogere eenheid, op goede gronden te onderscheiden in *kennen*, *gevoelen* en *willen* of alleen in *kennen* en *willen*?

Stellingen.

1. Er is een arbeid in het leven der ziel, *kennen* geheelen, waarvan we de gewrochten *voors* stellingen noemen.

2. Er is een beweging in het leven der ziel, *gevoelen* geheelen, waarvan we de gewrochten *aandoeningen* noemen.

3. Er is een pogen in het leven der ziel, *willen* geheelen, waarvan we de uitkomsten *strevingen* noemen.

4. De voorstellingen van het kennen verhouden zich tot de aandoeningen van het gevoelen als oorzaken tot gevolgen.

5. De aandoeningen van het gevoelen, geboren uit de voorstellingen van het kennen, vormen met de laatste de samengestelde oorzaken der strevingen van het willen.

6. De gewrochten van het kennen, gevoelen en willen zijn in aard en wezen van elkander onderscheiden. Zij maken ieder afzonderlijk een reeks van levensverschijnselen der ziel uit.

7. Zonder de erkenning der aandoeningen van het gevoelen, wordt ons de samenhang van kennen en willen niet bewust. Het gevoelen is de schakel tusschen kennen en willen.

8. De uitspraken der H. Schrift, hoewel die geen systematische psychologie leert, begunstigen de onderscheiding in kennen, gevoelen en willen.

9. Bij het nasporen van de wisselwerking in de levensverschijnselen der ziel moet voortdurend op de storende inwerking der zonde worden gelet. De wedergeboorte heft die inwerking in dit leven niet volkomen op.

10. Het gezag van vroegere en latere psychologen is op zich zelf niet bindend. Hun uitspraken behooren door de H. Schrift gestaafd te worden.

Conclusie.

De onderscheiding in kennen, gevoelen en willen verdient, op gronden aan de Openbaring en ervaring ontleend, de voorkeur boven die in kennen en willen.

Nu zijn we het met de kennelijke bedoeling van deze stellingen formeel geheel oneens, maar hier spreekt dan toch voor het minst de *toeleg*, om met de Heilige Schrift te rekenen, en bij het licht der Openbaring te wandelen.

Al verschilt men dan, zoo is er toch een gemeenschappelijk terrein aanwezig, waarop men positie neemt, en de discussie kan vrucht dragen.

Toch mag ook hierbij niet uit het oog worden verloren, dat de belijders der Heilige Schriftuur zich sinds eeuwen in groepen splitsen, die elk een eigen levens- en wereldbeschouwing uit de Schrift opbouwden.

We noemen nu slechts de Roomschen, de Lutherschen, de Dooperschen en de Gereformeerden.

Wil men nu telkens den arbeid der eeuwen overdoen, maar voortbouwen, zoo zal het toch noodig zijn, dat een iegelijk zich vooraf uitspreke, of hij, uit de Schrift argumenteerende, dit doet naar de één of naar de andere der grondbeschouwingen.

Men kan dus niet uit enkele teksten tot zijn oordeel over een detailpunt concludeeren, maar moet toezien dat zijn oordeel ook over dat detailpunt in analogie blijve met zijn grondbeschouwing.

Een school die wat deze grondbeschouwing betreft, het tegenovergestelde ging onderwijzen van wat de kerk onderwijst, zou het verband met den heiligen Doop verliezen.

Daarom zij men met het behandelen van zulke onderwerpen zeer omzichtig, en stelle zich althans eerst op de hoogte van wat dusver theologisch omtrent deze punten eenstemmig door alle deskundigen geleerd is.

Want wel zeggen we niet, dat deze stellingen hiermee naar de letter in strijd zijn, maar ze strekken toch felleit om voor datgene wat dusver de twee vermogens van het kennen en willen heette, iets in de plaats te stellen, waarbij het begrip van *vermogen* wegvalt, en voor de vroegere *twee nu drie* dingen in de plaats treden.

We zeggen «dingen», overmits in de stellingen niet gezegd wordt, onder welk hoofdbegrip ze worden saamgevoegd.

De conclusie, dat er te *onderscheiden* is tusschen *kennen*, *gevoelen* en *willen*, zegt natuurlijk niets, tenzij ge deze drie coördineert, en onder één hoofdbegrip saamt.

Dit hoofdbegrip nu komt in de stellingen en in de conclusie niet voor, en heet in de vraag: «hetgeen we ons bewust worden van het leven der ziel.»

Dit nu is vooreerst geen afgerond be-

grip en nulp als z dan de d noemt.

In het ook bewu weging de stelling va

Dat de werp door ten deele

Maar o ging van richt, wor der beweg

Er zijn die dezen met het

Maar hooft haar hooft En zal liefde op ling die w

Kan me Dit leen wel alzoov valsche b geven?

Zoo zou hoe hoog stellen, ho onderwijzen ken, maar zij hetgeen denkwere dingen insl keer tot d

Dit wi denken, n het ook al Geet h een Christe

Ook on Gereformee Alleen i

Gere

Ondersch wijsbare ch predikt nie Dit is zoo alle patiën denkbaar z zalver het doet zoo m derschiden